

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
ROZDZIAŁ 1. KONTEKSTY DZIEDZICTWA	21
1.1. Definiowanie dziedzictwa	22
1.2. Dziedzictwo w dokumentach organizacji międzynarodowych	24
1.3. Najważniejsze cechy dziedzictwa	26
1.4. Dziedzictwo wobec niektórych pojęć pokrewnych	31
1.4.1. Wobec kultury	33
1.4.2. Wobec pamięci zbiorowej	35
1.4.3. Wobec kanonu kulturowego	39
1.5. Polityka historyczna	42
1.5.1. Spór o definicje	42
1.5.2. Polityka historyczna: cele, zakres, narzędzia, aktorzy	45
1.5.3. Polityka historyczna w Polsce	46
1.6. Dziedzictwo – wnioski	49
ROZDZIAŁ 2. MARKA NARODOWA I BRANDING KRAJU	51
2.1. Pojęcie marki narodowej	55
2.2. Branding narodowy	57
2.3. Tożsamość marki narodowej	64
2.4. Modele marki narodowej	65

2.4.1. Sześciokąt komunikacji Simona Anholta.....	66
2.4.2. Wektory marki Wally'ego Olinsa.....	68
2.5. Branding narodowy w praktyce państw.....	70
2.6. Branding narodowy Polski.....	73
2.6.1. Początki polskiego brandingu narodowego i współpraca z Wallym Olinsem.....	78
2.6.2. Powrót do idei Wally'ego Olinsa i prace nad nowym logo Polski.....	86
2.6.3. Powołanie Międzyresortowego Zespołu ds. Promocji Polski i utworzenie Polskiej Fundacji Narodowej.....	97
ROZDZIAŁ 3. DZIEDZICTWO JANA PAWŁA II W BADANIU METODĄ SONDAŻU.....	119
3.1. Charakterystyka próby badawczej.....	123
3.1.1. Religijność respondentów.....	127
3.1.2. Grupa respondentów – podsumowanie.....	135
3.2. Osoba i dziedzictwo Jana Pawła II.....	136
3.3. Ogólna ocena dziedzictwa Jana Pawła II.....	149
3.4. Ocena poszczególnych elementów dziedzictwa Jana Pawła II.....	155
3.5. Pamięć o papieżu i jego dziedzictwo a marka narodowa.....	173
3.6. Kojarzenie wybranych pojęć, wartości i zjawisk z dziedzictwem Jana Pawła II.....	176
3.7. Elementy dziedzictwa Jana Pawła II w marce narodowej Polski.....	198
3.8. Przyszłość dziedzictwa Jana Pawła II.....	209
3.9. Badanie sondażowe – wnioski.....	284
ROZDZIAŁ 4. STUDIUM PRZYPADKU DZIEDZICTWA JANA PAWŁA II.....	289
4.1. Centrum Myśli Jana Pawła II.....	294
4.1.1. Historia i uwarunkowania prowadzenia działalności.....	294
4.1.2. Wiodące działania instytucji – projekty kulturalne, naukowe, społeczne.....	301
4.1.3. Opis typu dziedzictwa charakterystycznego dla instytucji.....	319
4.2. Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego.....	325
4.2.1. Historia i uwarunkowania prowadzenia działalności.....	325

4.2.2. Wiodące działania instytucji – ekspozycja stała i edukacja muzealna	331
4.2.3. Opis typu dziedzictwa charakterystycznego dla instytucji...	346
4.3. Fundacja „Dzieło Nowego Tysiąclecia”	355
4.3.1. Historia i uwarunkowania prowadzenia działalności	356
4.3.2. Wiodące działania instytucji – program stypendialny i formacyjny oraz Dzień Papieski	359
4.3.3. Opis typu dziedzictwa charakterystycznego dla instytucji...	379
4.4. Podsumowanie badań metodą „case study”	384
4.4.1. Model papieskiego dziedzictwa	384
4.4.2. Wpływ instytucji na kształt dziedzictwa Jana Pawła II	389
ROZDZIAŁ 5. ANALIZA WYWIADÓW POGŁĘBIONYCH Z EKSPERTAMI	399
5.1. Znaczenie pojęcia „dziedzictwo Jana Pawła II”	402
5.2. Dziedzictwo Jana Pawła II a zjawisko trudnego dziedzictwa	409
5.3. Proces zarządzania dziedzictwem Jana Pawła II	416
5.3.1. Sukcesy w zarządzaniu dziedzictwem Jana Pawła II	419
5.3.2. Błędy w zarządzaniu dziedzictwem Jana Pawła II	422
5.3.3. Reakcja na krytykę postawy Jana Pawła II	431
5.4. Dziedzictwo Jana Pawła II w strategii marki narodowej Polski	436
5.5. Podsumowanie	453
ROZDZIAŁ 6. DZIEDZICTWO JANA PAWŁA II W POLSKIEJ MARCE NARODOWEJ	455
6.1. Dziedzictwo Jana Pawła II w modelu przepływu marki narodowej Keitha Dinnie	455
6.2. Dziedzictwo Jana Pawła II w dokumentach strategicznych dotyczących promocji Polski	461
6.2.1. Jan Paweł II jako bohater narodowy, znany na całym świecie Polak	462
6.2.2. Wartości bliskie Janowi Pawłowi II	465
6.2.3. Dziedzictwo Jana Pawła II jako element kultury i historii Polski	468

6.3. Dziedzictwo Jana Pawła II w marce narodowej Polski.....	472
6.4. Alternatywne koncepcje wykorzystania dziedzictwa Jana Pawła II do wsparcia promocji kraju.....	476
6.5. Dziedzictwo Jana Pawła II w Internecie.....	479
ZAKOŃCZENIE.....	489
BIBLIOGRAFIA.....	503
SPIS ILUSTRACJI, WYKRESÓW I TABEL.....	523

WSTĘP

Temat papieskiego dziedzictwa – w kontekście czasu oddalającego nas od momentu jego śmierci i zmieniających się nastrojów społecznych – stanowi zagadnienie niezwykle aktualne. Mimo licznych badań stan wiedzy można uznać za niezadowalający, wymagający pogłębienia. Początkowo temat ten był podejmowany w perspektywie jednoznacznie pozytywnego fenomenu oddziaływania Jana Pawła II na życie publiczne i na samych Polaków. Wówczas negatywne opinie o dziedzictwie Jana Pawła II niemal nie występowały, stanowiły absolutny margines. Doskonale ilustrują to badania przedstawione w książce „Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II”, wydanej w 2009 roku nakładem Centrum Myśli Jana Pawła II. Wnioski płynące z tej analizy, jak i główne założenia nie są już dziś aktualne.

Wzmożone zainteresowanie naukowców tematem recepcji dziedzictwa Jana Pawła II można było obserwować jako konsekwencję rocznic i ważnych papieskich obchodów. Wymienić tu można beatyfikację, kanonizację (kolejno: 2011 i 2014) oraz 100. rocznicę urodzin Karola Wojtyły (2020). Zwracam tu uwagę na publikacje naukowe, wydane nakładem Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia”. Są to: „Odchodzenie Jana Pawła II do Domu Ojca w polskich mediach” (2008) oraz „Wielkość czy autorytet? Jan Paweł II w przekazach polskich mediów podczas jego kanonizacji” (2016). Także w tym przypadku należy uznać to za ważny wkład naukowy,

lecz niewiele mówiący o aktualnym statusie papieskiego dziedzictwa i wyzwaniach, jakie przed nim stoją. Fundament pod wiedzę o stosunku Polaków do Jana Pawła II położyło Centrum Badań Opinii Społecznej, które prowadziło powtarzalne, acz nie w regularnych odstępach czasu, badania na temat Jana Pawła II. Choć stanowią one bardzo istotny „barometr” papieskich nastrojów społecznych, dostarczają danych, które nie umożliwiają wyciągnięcia pogłębionych wniosków.

Jak zatem, w obliczu negatywnych obecnych zjawisk w obszarze pamięci o papieżu, może wyglądać implementacja dziedzictwa Jana Pawła II do szczegółowych polityk czy strategii państwa? W niniejszej książce przykładem takiej strategii jest projekt polskiej marki narodowej.

Tytułowy dylemat, jaki przedstawiam na kartach tej publikacji, sprowadza się do tego, czy i na ile dziedzictwo Jana Pawła II może być włączone do strategii marki narodowej Polski. Gdy przystępowałam do pracy, towarzyszyło mi przekonanie, że w jakimś zakresie pewne elementy dziedzictwa Jana Pawła II mogą być rozpatrywane w kontekście strategii marki narodowej Polski. Im bardziej zaawansowane były jednak prace nad powstaniem książki, tym bardziej zdawałam sobie sprawę, że odpowiedź, której przyjdzie mi udzielić, nie będzie wcale tak oczywista.

Nie sposób podejść do problematyki dziedzictwa Jana Pawła II, nie zadając sobie pytania podstawowego o to, czym jest dziedzictwo Jana Pawła II. Jak to pojęcie rozumieć? Fraza „dziedzictwo Jana Pawła II” jest odmieniana przez wszystkie przypadki. Jaki ładunek znaczeniowy wnosi do niej samo słowo „dziedzictwo”? Czy jest wyłącznie formą okazania szacunku papieżowi? Podkreśleniem wielkości jego dokonań? A może to pomost, który szuka dróg między dorobkiem Jana Pawła II a czymś większym, bardziej uniwersalnym, co – znów instynktownie – nazywamy dziedzictwem Kościoła, narodu, świata?

Te odpowiedzi wydają mi się dalece nieprzekonujące, nieprecyzyjne i przede wszystkim nienaukowe. Warto podkreślić, że wśród niezliczonych publikacji o „dziedzictwie Jana Pawła II” żadna z nich, wedle mojej wiedzy, nie udziela odpowiedzi na to oczywiste – wydawać by się mogło – pytanie. W tej książce proponuję podejście, zgodnie z którym dziedzictwo Jana Pawła II, podobnie jak każde inne dziedzictwo, wykracza znaczeniowo poza sumę materialnego i niematerialnego dorobku. Dziedzictwo Jana Pawła II to także dynamiczny proces, którego podstawą jest

dziedziczenie – przekazywanie dziedzictwa kolejnym pokoleniom. Aktywność dziedziców wiąże się z przekształcaniem dziedzictwa (upraszczaniem, rozszerzaniem, redefiniowaniem, pogłębianiem, narastaniem).

Kolejnym ważnym zagadnieniem, które podnoszę, jest zarządzanie dziedzictwem Jana Pawła II. Przystępując do pracy założyłam, że zarządzanie dziedzictwem Jana Pawła II można scharakteryzować jako proces, który w perspektywie niemal dwóch dekad od śmierci papieża należy określić jako umiarkowanie skuteczny. Ważnym jego elementem są instytucje papieskie, które w sposób najbardziej uporządkowany i wszechstronny zagospodarowały dziedzictwo Jana Pawła II po 2005 roku.

Zakres czasowy pracy dotyczy okresu po 2005 roku, czyli po śmierci Jana Pawła II. Okres ten niemal całkowicie pokrywa się z historią brandingu narodowego w Polsce (konferencja w Sejmie RP, podczas której zaprezentowano efekty badań nad wizerunkiem Polski za granicą odbyła się w grudniu 2004 roku). Badania, których wnioski zostały przedstawione w książce, zakończyłam w lutym 2023 roku.

Jak zasygnalizowałam, kluczową dla tej książki sprawą jest dociekanie sposobu rozumienia pojęcia „dziedzictwa Jana Pawła II”. Dziedzictwo jest zjawiskiem omawianym zarówno w ramach nauk humanistycznych, jak i nauk społecznych. Jest terminem niejednoznacznym, interdyscyplinarnym, ale także niesamodzielnym. W literaturze przedmiotu w ramach nauk społecznych, w tym przede wszystkim na gruncie socjologii, współistnieje z takimi pojęciami jak: pamięć zbiorowa, kanon kulturowy, tradycja i mit. Dziedzictwo znajduje się na styku kultury i historii, przeszłości, przyszłości i teraźniejszości, w nieustannym konflikcie między nienaruszalnością pierwotnej formy a podążaniem za duchem czasu. Systemowe wsparcie może przyczynić się do jego rozkwitu, ale równie dobrze doprowadzić do całkowitej degradacji danego dziedzictwa, jego unikatowości i autentyczności (np. w wyniku komercjalizacji). Jest pełne sprzeczności. Potoczne rozumienie terminu „dziedzictwo” może sugerować, że dotyczy ono tylko tego, co posiada niekwestionowaną wartość, z czego wspólnota jest dumna i co ma zdolność łączenia jej członków. Refleksja naukowa jasno wskazuje, że dziedzictwo równie często łączy, jak i dzieli. W tym ostatnim przypadku możemy mówić o trudnym czy też kłopotliwym dziedzictwie.

W części teoretycznej będę odwoływać się przede wszystkim do literatury przedmiotu. Na dużą uwagę zasługują publikacje wydane przez